

ÇİN DÜNYA SİSTEMİNİN İNŞA SÜRECİNDE İŞÇİ SINIFININ ROLÜ

Ersan Bocutoğlu ¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5064-7254

Öz

Çin Halk Cumhuriyeti, kurulduğu 1949 yılından beri küresel bir güç olmayı hedeflemektedir. Mao Zedong tarafından uygulanan Stalinci merkezi planlı, dışa kapalı otarşik kalkınma politikaları başarılı olamayınca, Çin'in pragmatik liderleri Deng Hiaoping, Jiang Zemin ve Hu Jintao; Marxçı sosyalizmin iktisadi kalkınmaya ideolojik ayak bağı olduğunu görerek; Çin'i piyasa ekonomisi aracılığıyla küresel ekonomiye entegre etmeye karar verdiler. Xi Jinping'in ömür boyu liderliğindeki Çin, Çin karakterli sosyalizm adı altında işçi sınıfına değil Çin milletine dayalı bir tür nasyonal sosyalizm şemsiyesi altında; Çin karakterli neo-merkantilizm aracılığıyla Çin Dünya Sistemi kurmaya ve küresel hegemon statüsü kazanmaya çalışmaktadır. Çin'de işçi sendikaları işçi sınıfının temsilcileri olmayıp Çin Komünist Partisinin bir idari bürosudur. Çin'i piyasa ekonomisi aracılığıyla küresel ekonomiye entegre etme politikası, ülkeyi, dünyanın ikinci büyük ekonomisi ve küresel hegemon statüsüne taşımış olmakla birlikte, yabancı sermayeyi ülkeye çekme adına işçi sendikalarının pasifize edilmesi ve grev hakkının anayasadan çıkarılması Çin işçi sınıfını yabancı ve yerli sermaye karşısında korumasız bırakmıştır. Yeni çıkarılan emek yasaları uygulamada işsiz kalmıştır. İşçi sınıfı, Çin Komünist Partisi tarafından, yabancı yatırımlara feda edilmiştir. Sonuç olarak Çin Dünya Sisteminin, yerli ve uluslararası sermaye tarafından ağır şekilde sömürülen Çin işçi sınıfının omuzları üzerinde yükseldiğini ifade etmek yanlış olmaz. Bu çalışmanın amacı, Çin Dünya Sisteminin kuruluş sürecinde, Çin işçi sınıfının rolünü araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin Dünya Sistemi, Çin Neo-Merkantilizmi, Çin İşçi Sendikaları, Çin Endüstri İlişkileri Sistemi

Jel Kodları: F52, F63, J53

Atf İçin:

Bocutoğlu, E. (2021). Çin Dünya sisteminin inşa sürecinde işçi sınıfının rolü. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(26), 95-117.

¹ Prof. Dr., Avrasya Üniversitesi, Rektör Yardımcısı, İstanbul/Türkiye

E-posta: ersanbocutoglu@gmail.com

THE ROLE OF WORKING CLASS IN THE BUILDING PROCESS OF CHINESE WORLD SYSTEM

ABSTRACT

People's Republic of China aimed at being a Global power since it was set up in 1949. As failed a Stalinist centrally-planned, close to World and autarkist development policy that Mao Zedong had adopted, pragmatic leaders of China, Deng Hiaoping, Jiang Zemin and Hu Jintao, had decided to integrate China to Global economy through free markets, realizing that Marxist socialism was an ideological bottleneck in Chinese economic development. China which is in the life-long leadership of Xi Jinping has tried to set up a Chinese World System and gain a Global hegemon status through neo-mercantilism with Chinese characteristics under the umbrella of socialism with Chinese characteristics, a special kind of national socialism depending on Chinese nation not Chinese working class. Trade unions in China are not the representatives of workers but an administrative bureau of Communist Party of China. Although the policy of integrating China into the Global economy via free markets brings it to the status of the second big economy and that of Global hegemon in the world, passifization of working class and eliminating its right of strike off the constitution have left working class unprotected against the foreign and domestic capital. Enacted new labor laws have not been functional during implementation pace. Working class in China is sacrificed to foreign investments by Communist Party of China. It is not unfair to conclude that Chinese World System has been rising over the shoulders of Chinese working class which has been heavily exploited by domestic and international capital. The aim of this article is to investigate the role of Chinese working class in the building process of Chinese World system.

Keywords: Chinese World System, Chinese Neo-Mercantilism, Chinese Trade Unions, Chinese Industrial Relation System

Jel Codes: F52, F63, J53

GİRİŞ

Immanuel Maurice Wallertsein tarafından geliştirilen Kapitalist Dünya Sistemi Teorisinde, ülkeler başlıca üç kategoriye ayrılmaktadır: Merkez Devletler, Yarı-Çevre Devletler ve Çevre Devletler. Merkez devletler, yüksek teknolojiye sahip ülkeler olup sermaye-yoğun üretim alanında uzmanlaşmıştır. Çevre ülkeler, tarım ve hammadde alanında uzmanlaşmış olan ve emek-yoğun üretim yapan ülkelerdir. Sistem çevreden merkeze doğru akan hammadde ve merkezden çevreye doğru akan mamul mallar ile karakterize edilir. Merkez ile çevre arasında konumlanmış devletler ise yarı-çevre gurubuna girmektedir. Küresel hegemonların merkezde yer aldığı dünya sisteminde, merkez devletleri, merkeze doğru yönelen yarı-çevre ülkelerinin önüne çeşitli engeller çıkarır ve merkeze yaklaşımlarını önlemeye çalışır.

Çin Halk Cumhuriyeti, kurulduğu 1949 yılından beri küresel bir güç olmayı hedeflemektedir. Mao Zedong tarafından benimsenen Stalinci merkezi planlı, dışa kapalı otarşik kalkınma politikaları başarılı olamayınca, Çin'in pragmatik liderleri Deng Hiaoping, Jiang Zemin ve Hu Jintao; Marxçı sosyalizmin iktisadi kalkınmaya ideolojik ayak bağı olacağını görerek Çin'i piyasa ekonomisi aracılığıyla küresel ekonomiye entegre etmeye karar verdi. Xi Jinping'in ömür boyu liderliğindeki bugünkü Çin, Çin karakterli sosyalizm adı altında işçi sınıfına değil Çin milletine dayalı bir tür nasyonal sosyalizm şemsiyesi altında; Çin karakterli neo-merkantilizm yoluyla bir Çin Dünya Sistemi kurmaya ve küresel hegemon statüsü kazanmaya çalışmaktadır.

Çalışmanın amacı, Çin Dünya Sisteminin kuruluş sürecinde Çin işçi sınıfının rolünü araştırmaktır. Buradaki temel amaç, Türk akademi çevrelerinde ve kamuoyunda pek bilinmeyen bir konu olan Çin Dünya Sisteminin kuruluş sürecinde Çin işçi sınıfının rolünün daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Çalışma akademiya, emek çevrelerini ve kamuoyunu Türkçe iktisat literatüründe kendine yer bulamamış olan konu hakkında Türkçe bir kaynak sağlayarak bilgilendirme amacı taşımaktadır. Bu nedenle kimi zaman kaynağını göstermek suretiyle görece uzun alıntılara başvurulmaktadır.

Çalışma göstermektedir ki; Çin'de işçi sendikaları işçi sınıfının temsilcileri olmayıp, Çin Komünist Partisinin idari bürosudur. Çin'i piyasa ekonomisi aracılığıyla küresel ekonomiye entegre etme politikası, ülkeyi dünyanın ikinci büyük ekonomisi ve küresel hegemon statüsüne taşıma konusunda başarılı olmuştur. Bununla birlikte, yabancı sermayeyi ülkeye çekme amacıyla işçi sendikalarının pasifize edilmesi ve grev hakkının anayasadan çıkarılması gibi uygulamalar Çin işçi sınıfını yabancı ve yerli sermaye karşısında korumasız bırakmıştır. Yeni çıkarılan emek yasaları ise, uygulamada işlevsiz kalmıştır. İşçi sınıfı, yabancı yatırımlara feda edilmiştir. Bu nedenle Çin Dünya Sisteminin, yerli ve uluslararası sermaye tarafından ağır şekilde sömürülen Çin işçi sınıfının omuzları üzerinde yükseldiğini ifade etmek yanlış olmaz.

Çalışmanın ikinci bölümü, Çin'in kalkınma teorisi olan Çin karakterli Neo-Merkantilizmi incelemektedir. Üçüncü bölüm, Çin Dünya Sistemini ve dördüncü

bölüm Çin karakterli dünya sisteminin inşasında Çin işçi sınıfının rolünü ele almaktadır. Çalışmadan elde edilen değerlendirme ve sonuçlar son bölümde sunulmuştur.

ÇİN'İN KALKINMA TEORİSİ: ÇİN KARAKTERLİ NEO-MERKANTİLİZM

Çin'in izlediği kalkınma politikalarını, ana akım iktisadın geliştirdiği teorilerle izah etmek oldukça zordur. Çünkü Çin, iktisadi kalkınma dahil olmak üzere hayatın her bileşeni için son derece pragmatik, eklektik, sabırlı ve en az yüz yılı kapsayan planlar yapmaktadır. Çin milletinin geleneksel değerleri arasında yer alan çalışkanlık, itaat ve sabır bu amaca son derece uygun gelmektedir. 1949 yılında Mao Zedong tarafından kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, Marksizm-Leninizm-Mao Zedong geleneğine dayalı sosyalist bir devlet olarak işe başlamasına rağmen, Çin'in uzun vadeli hedeflerini engelleme potansiyeli taşıdığı için sosyalist ilkelerden bile vaz geçme esnekliği göstermektedir. Bu nedenle Çin hiçbir düşünce sistemine birebir sadakat göstermemekte; uzun dönemli niyetlerini gizleyecek şekilde, politikalarının başına bir "Çin Karakterli" ibaresi ekleyerek, onların tanımlanmasını, anlaşılmasını sistematik olarak engellemektedir. Bu uygulamaya Çin Karakterli Sosyalizm, Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisi, Çin Karakterli Askeriye örnek olarak verilebilir (Bakınız Jinping, 2017).

Makalede, bu açıdan, Çin'in izlediği kalkınma siyasetinin Çin Karakterli Neo-Merkantilizm olarak isimlendirilmesi uygun görülmüştür. Nitekim küresel hegemonyayı amaçlayan devletlerin tarihsel olarak da merkantilist politikalar izlediği bilinmektedir. Aynı zamanda merkantilizm, hangi kalkınma politikasını izlerlerse izlesin ülkelerin küresel iktisadi ve finansal krizlerle karşılaştıkları durumlarda sığındıkları bir limandır. Devletlerin kötü zamanlarda merkantilist politikalara sığınmalarına Bocutoğlu, "Merkantilist Bilinçaltı" adını vermekte ve durumu şöyle değerlendirmektedir (Bocutoğlu, 2012, s.3-4): "Devletlerin hayatında, daima, iyi ve kötü zamanlar olur. İyi zamanlarda ana akım iktisat, iktisadi düşünceye hâkim olur ve kötü zamanlarda ana akım iktisat, iktisadi ve finansal krizlere karşı herhangi bir reçetesi bulunmadığı için çaresiz kalır. Merkantilizmin bir açıdan kötü zamanların iktisadi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Devletler küresel iktisadi ve finansal krizlerle karşılaştığında derhal merkantilist karakterli bir Z Planına başvururlar."

Z Planında muhakkak milliyetçilik, güçlü merkezi hükümet, etkin kamu müdahaleleri, kemer sıkma politikaları, ödemeler bilançosunun denkleştirilmesi, ithal ikamesi, ihracatın teşviki ve itaatkâr ve çalışkan bir nüfus yer alır (Oser-Brue, 1988, s.16-19; Ekelund-Hebert, 1990, s.43-51; Bocutoğlu, 2019a).

"Anglo-Amerikan kapitalizmi geleneksel olarak, küçük ve dengeli bütçeye, piyasa ekonomisine, minimum devlet müdahalesine ve özel sektörün karlı bulduğu alanlarda devlet girişimine dayanır. Bu ilkelerin siyasi okunuşu, liberal demokrasiye, iktisadi okunuşu da piyasa ekonomisine karşılık gelir. Birleşik Krallık ve ABD bu ilkeleri 1776'dan 1929'a kadar izledi. Liberal teorik donanımın ve politika aletleri kutusunun; 1929 Büyük Buhranını öngörememesi, anlayamaması

ve açıklayamaması ve ana akım iktisadın krize karşı öngördüğü tedbirlerin başarısız olması üzerine, karar mekanizması, ana akım iktisadın onaylamadığı, Z Planına döndü ve iktisadi istikrarı sağlamak amacıyla ekonomiye devlet müdahalesine sığındı. 2007-2009 Küresel Finansal Krizinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla alınan tedbirler, yukarıda sözü edilen merkantilist bilinçaltının tezahürlerini taşır. Ana akım iktisadın önerdiklerinin aksine, merkantilist bilinçaltı hipotezinden, olağanüstü durumlarda devletin ekonomiye müdahalesinin kaçınılmaz olduğu sonucunu çıkarmak yanıltıcı olmaz. *Merkantilizm her ne kadar kötü zamanların iktisadı ise de, Dünya Sistemi Teorisi tarafından betimlenen merkez-çevre mücadelelerinin yer aldığı zamanlarda modern fonksiyonlar kazanmıştır.* Sınai olarak geri ve kendisine Dünya Sistemi içinde merkez ülke konumu edinmek için uzun dönemli planlama yapan bir ülke, bu amaca ulaşmak üzere, açık veya örtük olarak merkantilist politikalar izlemek zorundadır. Bu nedenle Dünya Sistemi Teorisi çerçevesinde, merkantilizmin yeni fonksiyonlarını analiz ederken, Neo-Merkantilizm ile Dünya Sistemi Teorisini bir arada incelenmesine hassasiyet gösterilmesi yerinde olur” (Bocutoğlu, 2012, s.3-4).

Klasik Merkantilizmin İlkeleri

Encyclopedia Britannica merkantilizmi “Avrupa’da 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar yaygın olarak uygulanan ve devlet gücünü rakipler karşısında arttırmak amacıyla, milli ekonominin devlet tarafından düzenlenmesini teşvik eden iktisat teorisi ve politikaları” şeklinde tanımlamakta ve “Merkantilizmin, siyasi mutlaklığetin iktisadi eşleniği olduğu” hususuna vurgu yapmaktadır. Merkantilizm terimini 1776 tarihli Milletlerin Serveti adlı kitabında ilk kullanan Adam Smith’dir. Merkantilizmin bu ilk türü bu makede Klasik Merkantilizm olarak isimlendirilmektedir.

Merkantilizmin pragmatik ilkeleri kralların, bürokratların ve tüccarların o dönemdeki ihtiyaçlarına çok uygun düşmüştür. Zaman içinde merkantilizm gözden geçirildi ve yenilendi. Tarihi olarak merkantilizmin yeni türünü (Neo-Merkantilizm) başarıyla benimseyen ve uygulayan ülkeler 1868-1912 döneminde Meiji Japonyası; Asyanın 1960’lardan itibaren yeni sanayileşen üç ülkesi, Güney Kore, Tayvan ve Singapur ve nihayet Küreselleşme dönemindeki çağdaş Çin’dir (Yu, 2017).

Klasik merkantilizmin ilkeleri aşağıda Yu’nun 2017 tarihli makalesinden özetlenmektedir (Yu, 2017, s.1045-1048):

Milliyetçilik ve Güçlü Devlet

Donald Trump seçim kampanyasında, “Amerika tekrar büyük olacak” sloganıyla rakibine meydan okumuştur. Bu slogan klasik merkantilizmin mottosudur. Merkantilizm belirli ilkeleri takip ederek, servet sahibi güçlü bir devlet inşa etmeyi amaçlayan bir iktisadi milliyetçilik türüdür. Merkantilizm; 16. ve 18. yüzyıllarda, Immanuel Maurice Wallerstein’in geliştirdiği Dünya Sistemi Teorisinde sınıflandırıldığı şekliyle, ülkeleri dünyanın merkez devletlerinden biri olmaya götüren

militer milliyetçiliğin iktisadi ifadesidir. *Merkantilizmde öncelik daima millete ait olup iş dünyası ve işçilerin çıkarları ikinci plandadır.* Merkantilist düşünce güçlü devletin inşası, merkantilist amaçlar için esastır.

Merkantilistler için servet ve zenginlik uluslararası rekabette sıfır toplamlı bir oyundur. Bir ülke ancak diğer ülkelerin kaybetmesiyle dış ticarettten kazançlı çıkabilir. Merkantilist politikalar bir ülkeyi diğer ülkelerin aleyhine olarak iktisadi ve askeri bakımdan daha güçlü kılmının yollarını arar (Bocutoğlu, 2019a, s.18; Yu, 2017, s.1045-1046).

Kıymetli Metal Birikimi

Bir milletin serveti ve gücü, biriktirdiği kıymetli metallerden gelir. Başta altın ve gümüş olmak üzere büyük miktarda kıymetli metal rezervleri, ülkenin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri satın almasına ve hem egemen devletlerdeki hem de sömürgelerdeki piyasa hakimiyetini sağlama amacıyla uluslararası çatışmaların üstesinden gelmesine imkan verir (Wallerstein, 1980; Yu, 2017, s.1046).

Pozitif Ödemeler Bilançosu

Pozitif ödemeler bilançosu, uluslararası ticarettten kıymetli metal elde etmenin biricik göstergesidir. Sürdürülebilir bir ödemeler bilançosu fazlası, önemli ölçüde, ülkenin iktisadi bakımdan kendi kendine yeterliliğine bağlıdır. İlk olarak tarım ve sanayiye yatırım yapan iş çevreleri devlet tarafından özenle teşvik edilmeli ve ödüllendirilmelidir. Tarımın gelişmesi sadece gıda ve hammadde ithalatını önlemekle kalmaz fakat aynı zamanda geniş bir vergi tabanı oluşturur. İkinci olarak ticaret, pozitif dış ticaret fazlası sağlamak amacıyla, devlet tarafından regüle edilmelidir. Dış ticarettten istifade etmenin ana kuralı, ithal edilen mal değerini minimize ve ihraç edilen mal değerini maksimize etmektir. Böylece dış ticarettte (ihracat eksi ithalatın) pozitif sonuç vermesi, devlet tarafından vergi konması, ihracatçılara tekel hakları sağlanması ve bilhassa lüks mallara ithalat kısıtlaması getirilmesi yolları ile sağlanmalıdır (Yu,2017, s.1046-1047).

Kalabalık Nüfus

Kalabalık nüfusun ülkenin iktisadi ve siyasi gücünün inşasında temel rol oynadığını dikkate alarak, klasik merkantilistler kalabalık nüfusu önemli bir varlık olarak kabul etmiştir. Merkantilistlere göre artan nüfus üretim için işgücü, rekabet için düşük ücret, donanma için insan kaynağı sağlamaktadır. Bu nedenle nüfusu arttırmak için, devlet tarafından, mümkün olan bütün imkanların değerlendirilmesi gerekir. Burada zikredilen kalabalık nüfus, ülkenin verimli kapasitesine katkı yapan çalışkan nüfus olmalıdır (Yu, 2017, s.1047).

Sömürgecilik

Merkantilist devlet, ana ülke ile sömürgeler arasında ayırım yapar ve ana ülkenin sömürge edinmesinin mantuki çerçevesini kurar. İktisadi büyümesini sağla-

mak ve diğer ülkelerle olan ücret savaşını kazanmak amacıyla, ana ülkenin sömürgelerinin yararlı kaynakları ve hammaddeleri üzerinde tam kontrole sahip olması gerekir. Dahası sömürgelerin görevi ana ülkeye hizmet etmektir. Sömürgeler, ana ülke tarafından, hammadde karşılığında mamul mal değişimi için ana ülkeye bağımlı hale getirilmeli ve ana ülke kolonilerden net kazanç elde bir statüye sahip olmalıdır (Yu, 2017, s.1047-1048).

Çin Karakterli Neo-Merkantilizmin İlkeleri

Küresel çağda Çin karakterli neo-merkantilizm uygulamaları, Yu (2017, s.1045-1048) ve Atkinson'un (2012, s.5-87) çalışmalarına dayanarak gösterilebilir. Bu iki çalışmada da Çin, neo-merkantilist politikalar izleyen bir devlet olarak kabul edilmektedir. Dünya üzerinde merkantilistleşme derecesini gösteren Küresel Merkantilist İndekse (Global Mercantilist Index) göre, Çin 55 ülke arasında birinci sırada yer almaktadır. (Yu, 2017, s.1049-1062). Aşağıda Yu ve Atkinson'un Çin Neo-Merkantilizmi hakkındaki görüşleri özetlenmektedir.

Yu'nun Görüşleri

Milliyetçilik ve Çinileştirme Politikası: Kültür İhtilali esnasında Çin Komünist Partisi lideri Mao Zedong, Çin tarihinde derin kökleri bulunan milliyetçilik ve yurtseverliği Çin halkını Çin Komünist Partisi etrafında birleştirmek amacıyla teşvik etti ve kullandı. Komünist dönemde Çin modernleşmesinin takip ettiği istikamet, Çin'deki bütün etnik unsurların Çinileştirilmesi idi. Milliyetçilik ve yurtseverlik, halen Çin Rüyasını gerçekleştirme amacıyla kullanılmaya devam edilmektedir (Yu, 2017, s.1049-1050).

Külçecilik (Bullionism) ve Sağlam Para Politikası: Çin, dünyanın en büyük altın rezervi tutan altıncı ve en büyük uluslararası döviz bulunduran birinci ülkesidir. Çin ve Rusya, bu amaçla ikili ticaret anlaşmaları ile küresel ticareti ve döviz piyasalarını daha az dolar merkezli bir yapıya kavuşturmaya çalışmaktadır (Yu, 2017, s.1051-1052).

Pozitif Dış Ticaret Dengesi Politikası: Çin neo-merkantilist politikaları; pozitif dış ticaret dengesi sağlamak amacıyla, bir yandan döviz kurlarıyla oynayarak, yüksek gümrük tarifeleri koyarak ve vergi teşvikleri sağlayarak öte yandan da arazi hibeleri, kira sübvansiyonları, devlet bankalarından tercihli kredi tahsisleri, vergi teşvikleri, cömert ihracat finansmanı ve yabancı firmaların Çin firmalarına teknoloji transfer etmeleri için devlet baskısıyla Çinli şirketleri yabancı şirketle karşı pozitif ayrımcılığa tabi tutarak, ithal ikamesini ve ihracatın teşvikini öncelemektedir (Yu, 2017, s.1052).

Bilim ve Teknoloji Politikası: Tekno-Milliyetçilik: Çin Rüyası ancak yüksek ve ince teknolojilerle gerçekleştirilebileceğinden, Çin bilim ve eğitim sistemi, Çin'in yenilikçilik kapasitesini arttırmak üzere yeniden organize edilmiştir. 2006 yılında başlatılan Çin orta ve uzun dönemli bilim ve teknoloji geliştirme programı,

yeni dünya düzeninde bir numara olmak için Çin'in kararlılığının açık bir göstergesi olarak okunabilir. Çin'in izlediği pragmatik tekno-milliyetçilik, uluslararası ortakları ile yakın işbirliğine giderek, yerli teknoloji firmalarını desteklemeyi amaç edinmektedir. 2016 yılında Çin Devlet Konseyi, Çin'i yenilikçi, bilimsel ve teknolojik çekim merkezine dönüştürmek üzere bir milli bilimsel ve teknolojik yenilikçilik planı yayınladı. Plan aynı zamanda 13. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2016-2020) bilim ve teknoloji alt yapısının çerçevesini oluşturacaktır (Yu, 2017, s.1054-1056).

Stratejik Olarak Küresel Genişleme Politikası: Dünya sistemi teorisinde, bir yarı-çevre ülkesi merkez ülke statüsüne geçmeye niyet ederken, merkezde bulunan ülkeler, içlerindeki en güçlü olanın önderliğinde, yarı-çevre ülkesinin merkeze ulaşmasını engellemek için önüne çeşitli engeller koyar. Dünya sistemi teorisinin baş parmak kuralını sıkıca akılda tutarak Çin; Orta ve Doğu Avrupa'da 16+1 Girişimi, Bir Kuşak Bir Yol Girişimi, Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Çin Denizi çevresindeki üçüncü dünya ülkelerinde stratejik genişleme gibi politikalarla, kendi küresel alanını oluşturmak amacıyla stratejik küresel bir genişleme süreci başlatmıştır (Yu, 2017, s.1056-1060).

Açıktır ki bu politikalar ABD ile girişilen merkez-çevre mücadelesinde, ABD ve AB pazarlarının kaybedilmesinin doğuracağı potansiyel olumsuz etkileri azaltmak için alınan bir tedbirdir. Küreselleme sürecinde güç devşiren Çin, mevcut dünya düzeninin çökmesi ihtimaline karşı, kendi Çin karakterli küresel düzenini inşa etmeye çalışmaktadır (Bocutoğlu, 2017, s.265). Çin'in stratejik genişleme politikasının ayrıntıları, bu makalenin Çin Dünya Sistemi bölümünde görülebilir.

Nüfus Politikası: Klasik merkantilizm kalabalık nüfusu esas alırken, aksine Çin daha hızlı ekonomik kalkınma ve fert başına düşen milli geliri arttırma amacıyla nüfus artış hızını kontrol etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Çin neo-merkantilizmi, nüfus politikası konusunda klasik merkantilizmden ayrılmaktadır.

Atkinson'un Görüşleri

Atkinson Çin karakterli neo-merkantilizmi farklı bir açıdan şöyle değerlendirilmektedir: "Çin'in 2000'li yıllarda dünyanın en çok cari işlemler dengesi fazlası veren ülke olduğu gerçeğinden hareketle, bu ekonomik başarının, doğrudan doğruya Çin'in şu ana kadar izlediği emsali görülmemiş merkantilist politikalarından kaynaklandığı söylenebilir. *İlginç olan şudur ki Çin, giriştiği mübadelelerde sadece bir rekabetçi avantaj değil mutlak avantaj peşindedir.* Bu durum Çin stratejisinin başta ileri teknoloji ürünleri ve hizmet tesisleri olmak üzere bütün sektörlerde mutlak üstünlük kazanacağı anlamına gelir. Çin'in amacı ticaret değil kendi kendine yeterlik olarak özetlenebilir. Çin'in ticaret stratejisi iki ana amaca odaklıdır: Birinci olarak yüksek katma değerli mal ihracatını genişletecek endüstrileri geliştirip desteklemek ve ithalatı minimize etmek, ikinci olarak da Çin'e ait şirketlerin ticaretten maksimum ölçüde yararlanmasını sağlamak... Çin'in kendi kendine yetme hedefleri ve merkantilist politikaları esasen Çin'in

2001 yılında DTÖ'ne kabul edildiğinde uyacağına söz verdiği, şeffaf ve kurala dayalı ilkelere ters düşmektedir... *Amerikan iktisat politikasından farklı olarak Çin'in iktisat politikası, piyasalar aracılığıyla kısa dönem tüketici refahını maksimize etmek değil, uzun dönem üretici refahını masimize etmek ve ülkenin kendi kendine yeterliliğini sağlamaktır.* Bu durum, üretim faktörlerinin sahibinin Çin Komünist Partisi olduğu, özel bir üretici refahı türüdür. Böylece üretici refahına odaklanma, belirli bir iktisadi büyüme teorisiyle değil Çin hükümeti ve onun memurlarının doğrudan çıkarları ile irtibatlıdır... Bu dönüşümü savunan ufuk açıcı bir belge, "Bilim ve Teknoloji Gelişimi için Milli Orta ve Uzun Dönem Programının (2006-2020) Uygulama Esasları (MLP)"dır. MLP, yenilikçiliği bağımsız olarak cesaretlendiren, işletmeleri teknolojik yeniliklerin ana gövdesi olarak teşvik eden ve yenilikçi türde bir ülke inşa etmeye çalışan bir iklim yaratma peşindedir. Bu durum, Çin'in belirli bir başlangıç kapasitesine sahip olduğu bazı anahtar alanları hedefleme stratejisinden çok öte bir şeydir. Aksine MLP, bütün sektörlerde, endüstrilerde ve bölgelerde milletin rekabet gücünün sert bir biçimde artırılması için milli bir strateji olarak görülmelidir. MLP, Çin devlet planlamacılarının hayal edebildiği her alanda Çin'in anahtar teknolojilerde ustalaşmasını öngörmektedir. Bu alanlar akıllı otomobillerden entegre devrelere, yüksek performanslı bilgisayarlar kadar uzanan 402 adet teknolojiyi kapsamaktadır... Şu ana kadar Çin'in, izlediği yenilikçi merkantilizmi gönüllü olarak terk etmeye niyetli olduğunu gösterecek herhangi bir emare bulunmamaktadır. Birbirini izleyen ABD yönetimlerinin Çin ile diyalog kurma çabalarına rağmen, bu çabaların sonuç verme ihtimali düşük görünmektedir. Soğuk savaş terminolojisi ile konuşmak gerekirse, Çin merkantilizmini zayıflatmak yerine kontrol altına almak gerekir" (Atkinson, 2012, s.5-15).

Klasik Merkantilizm İle Çin Neo-Merkantilizminin Karşılaştırılması

Klasik merkantilizm *Milliyetçilik ve Güçlü Devlet, Kıymetli Metal Birikimi, Pozitif Ödemeler Bilançosu, Kalabalık Nüfus ve Sömürgeciliğe* dayanırken; Çin karakterli neo-merkantilizm *Milliyetçilik ve Çinileştirme Politikası, Külçecilik (Bullionism) ve Sağlam Para Politikası, Pozitif Dış Ticaret Dengesi Politikası, Bilim ve Teknoloji Politikası: Tekno-Milliyetçilik, Stratejik Olarak Küresel Genişleme Politikası ve Nüfus Politikası'na* dayanmaktadır.

Klasik merkantilizmin milliyetçilik ve güçlü devlet ilkesi Çin karakterli neo-merkantilizminin milliyetçilik ve Çinileştirme ilkesiyle, kıymetli metal birikimi ilkesi külçecilik ve sağlam para politikası ilkesiyle, pozitif ödemeler bilançosu ilkesi pozitif dış ticaret dengesi ilkesiyle ve sömürgecilik ilkesi stratejik küresel genişleme politikası ile örtüşmektedir.

Muhakkaktır ki Çin'in stratejik küresel genişleme politikasının orta ve uzun dönemde doğuracağı sömürgecilik, klasik merkantilizmin sömürgeciliğinin aksine kısa dönemde ince ve örtülü bir kamu diplomasisi gerektirecektir. Klasik merkantilizmin kalabalık nüfus ilkesinin aksine Çin karakterli neo-merkantilizm, nüfusu kontrol altında tutmakta ve bu ilke iki merkantilizm türü birbirinden ayrılmaktadır. Nihayet klasik merkantilizmde pek öne çıkmayan bilim ve

teknoloji politikası: tekno milliyetçilik ilkesi, modern çağın Çin karakterli neo-merkantilizminin orjinal yönünü temsil etmektedir.

ÇİN DÜNYA SİSTEMİ

Aşağıda Immanuel Maurice Wallerstein öncülüğünde geliştirilen Dünya Sistemi Teorisi, Çin Karakterli Dünya Sistemi ve bu iki sistemin karşılaştırılmasına yer verilmektedir.

Immanuel Maurice Wallerstein'in Dünya Sistemi Teorisi

Immanuel Maurice Wallerstein tarafından geliştirilen Dünya Sistemi Teorisi (WST), Carlos A. Martinez-Vela'nın bir çalışmasında şöyle değerlendirilmektedir: "Wallerstein dünya sistemini, sınırları, yapıları, gurup üyeleri, meşruiyet kuralları ve tutarlılığı bulunan bir sosyal sistem olarak tanımlar. Dünya sisteminin yaşam döngüsü, gerilimle kendisini bir arada tutan ve her bir gurubun sistemi sürekli olarak kendi çıkarına değiştirmeye çalışmasıyla dağıtan çatışmacı kuvvetlerden meydana gelir. Karakteristiklerinin bir kısmının bazı bakımlardan değiştiği ve bazı bakımlardan da istikrarlı kaldığı bir yaşam döngüsüne sahip olması bakımından o, bir organizmanın özelliklerine sahiptir. Dünya sistemi içindeki hayat büyük ölçüde kendi kendini kontrol eder ve gelişme dinamikleri geniş ölçüde içseldir. Bir dünya sistemi, içinde gıda, yakıt ve güvenlik gibi ihtiyaçları bakımından birbirine bağlantılı (*interdependent*) iki veya daha fazla bölgenin ve ebediyen tek bir merkezin ortaya çıkmasına yol açmadan hakimiyet için birbirleri ile mücadele eden iki veya daha fazla devletin (*polity*) yer aldığı bir siyasi merkezden ziyade, piyasalar aracılığıyla birbirine entegre olan bir "dünya ekonomisi"dir. Bir dünya sistemi, içinde sakinlerin günlük hayatları için temel malların ve hammaddelerin değişiminin gerekli olduğu çok kültürlü bölgesel (*territorial*) bir iş bölümüdür. Bu iş bölümü, bir bütün olarak, dünya ekonomisinin üretim güçleri ve ilişkilerine karşılık gelir ve merkez (*core*) ve çevre (*periphery*) şeklinde iki bağımsız bölgenin varlığına yol açar. Biri sermaye-yoğun diğeri emek-yoğun üretime odaklandığı için merkez ile çevre coğrafi ve kültürel bakımdan bir birinden farklıdır. Merkez-çevre ilişkisi yapısaldır. Yarı-çevre devlet, merkez ile çevre arasında bir tampon görevi icra eder ve merkez ve çevre ülkelerinde bulunan kurumların ve faaliyetlerin bir karmasına (*mix*) sahiptir. Mevcut dünya sisteminin en önemli yapısal özelliği, güçlü ve varlıklı merkez topluluklarının yoksul çevre topluluklarına hakim olduğu ve onları sömürdüğü bir sistemde, merkez ile çevre arasında bir güç hiyerarşisinin bulunmasıdır. Bir bölgenin merkez veya çevre şeklinde konumlanmasında teknoloji merkezi konumdadır. İleri veya gelişmiş ülkeler merkezi, azgelişmiş ülkeler de çevreyi oluşturur. Çevre ülkeleri, yapısal olarak kendi alt-statülerini yeniden üreten bir tür kalkınma tecrübesi ile sınırlandırılmıştır. Sistemdeki çoklu devletlerin farklı güç statüleri, sistemi bütünüyle bira arada tutmak için hayati öneme sahiptir, çünkü güçlü devletler, çevreden merkeze doğru farklı iktisadi artık akışını güçlendirirler ve arttırlar. Bu durum Wallerstein'in eşit olmayan mübadele dediği şeydir

ki iktisadi artıkların, çevredeki yarı proleter sektörlerden yüksek teknolojiye sahip sanayi merkezlerine sistematik olarak aktarılması anlamına gelir. Eşit olmayan mübadele, küresel ölçekte bir sermaye birikimi sürecine yol açar ve kaçınılmaz olarak çevresel iktisadi artıklara el konulmasına ve onların tranferine bulaşır” (Martinez-Vela, 2001, s.1-4).

Bilko, “geleneksel olarak WST’nin uluslararası ticareti eşitler arasındaki mübadele olarak ele almadığına işaret etmektedir. Zengin faktör donanımına sahip ülkeler, zayıf ekonomilerden güçlü ekonomilere doğru artık-değer akımından çıkar elde etme kudretine sahiptir. Bu asimetrik mübadele, eşit olmayan mübadele olarak bilinir. Şurasına dikkat edilmelidir ki WST’de merkez ve çevre gibi coğrafi bölgeler değil, üretim sistemleri önemlidir. Kavram, ilişkiseldir ve coğrafi değildir. Çevreden merkeze asimetrik bir servet transferi vardır ” (Bilko, 2016, s.4).

“Bu ilişki, çevre ve merkez şeklinde malların sosyal katmanların tabanından tepesine doğru aktığı yeniden dağıtımcı bir ekonomi şeklindedir. WST’nin siyasi tarafına gelince, burada bir kaç kavramın aydınlatılmasına ihtiyaç vardır. Wallerstein’e göre, ulus-devletler sistem içinde değişkenler olarak adlandırılacak unsurlardır. Merkez ülkeler bakımından devletler, kendi çıkarlarını kollayan sınıfsal güçler tarafından kullanılır. Emperyalizm, zayıf çevre bölgelerinin güçlü merkez devletler tarafından hegemonya altına alınması anlamına gelir. Hegemonya, zaman zaman diğer devletlerin önüne geçen bir merkez devletinin varlığına işaret eder. Hegemonyacı güçler, kendi çıkarlarına olduğu müddetçe, istikrarlı bir güç dengesini muhafaza ve serbest ticareti teşvik eder. Bununla birlikte hegemonya, sınıf çatışması ve teknik avantajların yayılması nokta-i nazarından geçici bir durumdur. Netice olarak küresel bir sınıf çatışması vardır. Mevcut dünya ekonomisi, düzenli dalgalanmalarla karakterize edilir” (Martinez-Vela, 2001, s.1-4).

Çin Karakterli Dünya Sistemi

Bilko, Çin Dünya Sisteminin (CWS) ayrıntılı bir tasvirini yapmaktadır (Bilko, 2016, s.1-23). “ABD bir kenara konmak üzere Çin, Asya-Pasifik’te bölgesel hegemonik güç ve Çin Dünya Sisteminin merkez ülkesidir. CWS’in çevresi batıda Yunanistan ve Akdeniz’den başlar ve Hint-Asya Pasifik bölgesinin uzak doğusuna kadar uzanır. Çevre devletler; 16 Orta ve Doğu Avrupa devletlerini (Bocutoğlu, 2019b), Kuzey ve Doğu kıyı Afrikasını, Arabistan yarımadasını, Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Okyanusya’yı kapsar. Çin’in merkezde yer aldığı CWS’de, Çin yegane merkez ülkedir ve diğerleri çevre veya yarı çevre ülkeleridir. Çin böylesine geniş bir çevreyi, tartışmalı “iç işlerine müdahale etmeme politikası” ile biraraya getirmektedir. Merkez-çevre ilişkileri bağlamında bu karışım doktrininin uygulanması, Çin’in ahlaki olmayan bir dış politika yürüttüğü, sömürücü ticaret anlaşmaları yaptığı ve yolsuzluğu teşvik ettiği gibi suçlamalarla yüzyüze kalmasına yol açmaktadır. Çin, bu suçlamaların farkındadır ve küresel güçler dünyasına yeni girdiğini ve karışımama/tarafsızlık politikasında kötü niyetinin

bulunmadığını ileri sürerek kendini savunmaktadır. 1949 sonrası Çin dış politika ihtirasları, Beijing'in merkezde yer aldığı bir dünya sisteminin kurulması hedefi ile örtüşmektedir" (Bilko, 2016, s.4-5).

"Çin, Asya-Pasifik bölgesinin ötesindeki aktörleri de etkilemek istemektedir. Küresel finansal kriz Çin'e, daha önce Beijing'in ulaşamadığı alanları geliştirme fırsatı vermiştir. Çin kamu iktisadi teşebbüsleri, son zamanlarda uzaktaki limanları satın alma, uzun dönemli mineral ve inşaat sözleşmeleri yapma ve arka bahçesindeki ve bölgelerarasındaki kıt kaynakları elde etme imkanına kavuşmuştur. Wallerstein'in WST açısından bakıldığında CWS, Yunanistan'ın batısından Okyanusya'daki Hint-Asya Pasifik'e uzanan bir alan olarak tanımlanabilir. Çin'in etki alanının önde gelen coğrafi özelliği, Afrika boynuzunu, Arabistan yarımadasını, deniz taşımacılığı için çoklu boğazlar ve stratejik su yollarını da kapsamasıdır. Muhtemeldir ki Çin dış politikası, yıllardır sürdürdüğü tarafsızlık/karışmazlık doktrinini değiştirecek yeni bir yapılanmaya gidecektir." (Bilko,2016, s.7-16).

İki Dünya Sisteminin Karşılaştırılması

Şurası muhakkaktır ki, dünya sistemi teorisi ile Çin karakterli dünya sistemi teorisi arasında temel amaçlar bakımından herhangi bir fark yoktur. Dünya sistemi teorisi Anglo-Amerikan dünyasını merkeze alırken, Çin karakterli dünya sisteminin merkezi Çin'dir. Çin dünya sistemi teorisi bünyesinde geliştirilen küreselleşme ile zenginleştiği için, Anglo-Amerikan dünyasının gerilemesi ile birlikte küreselleşmeden vaz geçilme ihtimaline karşı kendi Çin karakterli dünya sistemini kurmak amacındadır.

Bocutoğlu, Çin karakterli neo-merkantilizm ile dünya sistemi teorisini şöyle değerlendirmektedir (Bocutoğlu,2020: Sonuç Bölümü): "Çin karakterli dünya sistemi teorisi, Çin karakterli neo-merkantilizm aracılığı ile geliştirilmiştir. Bu nedenle Çin'in ne yaptığını anlayabilmek için, neo-merkantilizm ile dünya sistemi teorisinin arka planları birlikte ele alınmalıdır. 1949 yılından beri Çin'in temel hedefi Çin Dünya Sistemini kurmaktır. Mao Zedong dönemindeki Stalinist ekonomik uygulamalar, kendi kendine yeterliliğe dayalı ve dışa kapalı ekonomi sistemleri Çin Dünya Sisteminin kurulmasına uygun olmadığını göstermiştir. Bu nedenle pragmatik Çin liderleri 1970 ve 1980'li yıllarda Çin'i kapitalist dünya sistemine açtı. Anglo-Amerikan finans merkezlerinin öncülük ettiği küreselleşmeden yararlanmak suretiyle Çin, ekonomisini hızlı büyüme aşamasından yüksek kaliteli kalkınma aşamasına dönüştürmeyi başardı. Küreselleşme çağında Çin, dünya sisteminde çevre ülkesi statüsünden merkez ülke statüsüne yükelen için neo-merkantilist politikalar izledi. Şu anda Çin, dünyanın ikinci ekonomik gücü ve yenilikçilik merkezidir. Çin'in bu başarısındaki temel itici güçlerin, Çin'in uzun dönemli planlama geleneği ve tarihi Çin sabrı olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2017 yılında 19. Çin Komünist Partisi Kongresinde yaptığı konuşma Çin'in niyetlerinin açık bir göstergesidir. Xi Jinping'in konuşması, Çin'in resmi jargonu ile şöyle özetlenebilir: *Çin Komünist Partisi; Çin karakterli sosyalizmi, ileri teknoloji ve güçlü orduyu temel araç olarak kul-*

lanmak suretiyle, Çin Komünist Partisinin orijinal amacı, görevi ve Çin'in milli dirilme rüyası olan Çin Dünya Sistemini gerçekleştirmek istemektedir. Tekno-merkantilist karakterli Made in China 2025, 2035 ve 2049 planları, Çin'i, Çin karakterli dünya sistemini kurmaya muktedir kılabacak uzun dönemli planlamanın tarihi aşamalarının adıdır”.

Çin Karakterli Dünya Sisteminin İnşasında Çin İşçi Sınıfının Rolü

Aşağıda Çin Endüstri İlişkileri Sistemi ile Çin Karakterli Dünya Sisteminde Çin işçi sınıfının statüsü ele alınacaktır.

Çin Endüstri İlişkileri Sistemi

Çin endüstri ilişkileri sisteminin evrimi, Mimi Zou'nun Sidney Üniversitesinde yaptığı bir çalışmadan özetlenebilir (Zou, 2011, s.1-8): Geçen 30 yılda Çin'in merkezi planlı bir ekonomiden Çin karakterli piyasa ekonomisine geçişi ile bağlantılı olarak ortaya çıkan hızlı ve önemli sosyal değişimler, Çin'in emek piyasasının temellerini ve kurumsal yapısını dönüştürdü. Bu tür reformlar, adına "üç eski demir" adı verilen ve ömür boyu istihdam, sabit ücretler ve kontrollü işe almardan oluşan ataerkil devlet emek idaresini, yabancı ve yerli sermayenin taleplerini karşılayacak daha esnek ve rekabetçi bir emek piyasasına indirdi. *Önceden devlet tarafından korunan işgücü daha fazla piyasa baskısına maruz kalırken, söz konusu dönüşüm çıkar çatışmasına, artan eşitsizliğe, emek ve firma yönetimleri arasında yükselen anlaşmazlıklara yol açtı.* Yeni emek piyasasını düzenleyen kurumlar, söz konusu dönüşümde yavaş kaldı ve işverenlerin işçiler üzerinde daha fazla baskı gücü kazanmalarına sebep oldu. Ulusal hükümet emek piyasasını düzenlemek üzere 1994 Emek Yasası, 2001 Sendikalar Yasası, 2007 İşgücü Sözleşme Yasası, 2008 Emek Arbuluculuğu ve Tahkim Yasası ve 2010 Sosyal Sigorta Yasasını çıkardı ve minimum ücretten toplu pazarlığa uzanan bir dizi hukuki düzenlemeler yaptı.

1950-1980 Döneminde Çin Endüstri İlişkileri Sistemi: 1950-1980'lerde Çin'in endüstri ilişkileri sistemi; devlet tarafından sağlanan ömürboyu istihdamı ve sosyal güvenliği esas alan "demir pirinç kâsesi", merkezi olarak yürütülen ve sabit ücreti esas alan "demir ücret" ve devlet tarafından işe alınmaya ve terfilere dayanan "demir koltuk" ilkelerinden oluşur. Üç eski demir sistemi özünde, emek örgütü *danwei* adı verilen iş birimine dayanır. Genç işçiler, mahalli emek idaresi tarafından iş birimine alınır. İş biriminin üyeleri ve ailelerine ömürboyu istihdam, konut, okul, sağlık ve emeklilik gibi geniş bir sosyal destek imkânı sağlanır. Ücretler ulusal standartlaştırılmış ücret sistemine göre belirlenir ve ücretlerin belirlenmesinde şahsi başarılar ve iş birimi performansı dikkate alınmaz. Ücretler düşüktür ve çeşitli emek türleri arasındaki ücret farkı azdır. İş birimindeki mali teşvikler, işçinin çalıştığı süre ve siyasi mensubiyetine göre verilir. Merkezi planlama sistemindeki işletmelerin neredeyse tamamı devlete aittir ve parti ile

işletme idaresinin oluşturduğu ikili sistem tarafından kontrol edilir. İşletme seviyesindeki kurumsal yapı; parti komitesi, işçi kongresi ve işçi sendikasıdan oluşur. İşletmenin genel yöneticisi umumiyetle aynı zamanda Parti ve işçi sendikasının sekreteridir. Bütün sendikalar devlet denetimindeki Tüm Çin İşçi Sendikaları Federasyonuna (ACFTU) bağlıdır. Parti-devleti ile işçiler arasındaki ilişkileri yumuşatıcı rol oynayan sendikalar, işçilerin eğitiminden ve Őikâyetlerinin giderilmesinden sorumludur. İş birimi, aynı zamanda bireyleri partiye bağlayan ve partinin işçiler üzerindeki doğrudan siyasi kontrolunu sağlayan en alt seviyedeki örgütü temsil eder. Çin’de 1978 öncesinde gerçekte anlamda bir emek piyasası bulunmadığı için, bu dönemdeki endüstri ilişkileri sistemine *emek idaresi sistemi* adı verilebilir.

1980-1990’larda Çin Endüstri İlişkileri Sistemi: 1980’den itibaren piyasa merkezli ekonomiye yönelim, kamu iktisadi teşebbüslerinin personel yönetiminde merkezi planlamadan uzaklaşılmasına ve üç eski demir sisteminin yıkılmasına yol açtı. Böylece Çin’in küresel ekonomiye katılımını sağlayan ve yabancı sermayenin talep ettiği daha esnek bir emek piyasası tesis edildi. Bu bağlamda, hükümet politikasındaki değişmeler kamu iktisadi teşebbüslerinin önemli ölçüde küçülmesine, iş birimi esaslı beşikten-mezara sosyal güvenlik sisteminin terkinde, sabit dönemli ve bireysel ve kollektif emek sözleşmelerine geçilmesine ve performans ve kabiliyeti önceleyen yeni bir ücret sisteminin ortaya çıkmasına yol açtı. 1990’lardaki emek piyasası reformları Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) katılması ile sonuçlandı. Bu reformların temel özelliği, işçilerin altı ay ile üç yıl arasında değişen sürelerde sabit süreli yazılı sözleşmeler yoluyla emek sözleşme sistemine katılmalarıdır. Demir pirinç kâsesi sisteminin terk edilmesi, iç göçmen işçilerde olduğu gibi geçici istihdamı arttırdı. Hem özel hem de kamu sektöründe sabit süreli sözleşmeler hâkim konuma geçti. Esnek istihdam, kamu iktisadi teşebbüslerinin küçülmesiyle ortaya çıkan işgücünü tekrar istihdam etme probleminin çözümü olarak hükümet tarafından teşvik edildi. Palazlanan özel sektörün iş yaratmaya aşırı odaklanması, özel sektör işverenlerinin iş yerindeki otonomilerinin artmasına ve emek ilişkilerinde yeni sorunların doğmasına yol açtı. Reform öncesi kurumlar, yeni gelişen emek ilişkilerini yönetmede demode ve etkisiz kaldı. Eşsizlikler ve emek ile yönetim arasındaki uyumsuzluklar, bu değişimle başa çıkacak yeni bir kurumsal çerçeve gerektirdi. Bu amaçla çıkarılan 1994 Emek Yasası, Çin’in ulusal endüstri ilişkileri sisteminin temelini oluşturdu. Yasa, istihdam ilişkilerinin düzenlenmesi için temel araç olarak işgücü sözleşmeleri sistemini tesis etti. İşin sonlandırılması, çeşitlendirilmesi, iş akdinin feshi, makul çalışma saatleri, ücretli izin, ayrımcılıkla mücadele, eşit ödeme ve uyumsuzluklar için çözüm çerçevesi yasanın getirdiği yenilikler arasındadır. Emek yasasının getirdiği standartlar, kâğıt üzerinde, pek çok gelişmiş ülkedekilerden daha aşağı görünmüyor. Bununla birlikte yasal çerçeve ve yasaları uygulayacak kurumların pek çok eksiki bulunuyor. Kurumsal olarak Çin emek yasasının düzensiz içyapısı, inandırıcı emek standartları üretmede ana engeli

oluşturmaktadır. Artan ölçüde segmentlere bölünmüş, heterojen Çin emek piyasasının karmaşıklığı, yasa tasarımcılarının yasaı genel terimlerle ifade etmelerini engellemektedir. Emek yasasının kendisi pek çok ayrıntıyı dışarıda bırakıyor. Örnek vermek gerekirse yasa, sözleşmede yer alması gereken ayrıntıları dikkate almaksızın, ağırlıklı olarak istihdama odaklanmış bulunuyor. Yasa yeteri kadar açık olmuyor, işçi ve işverenler tarafından anlaşılamiyor. *Çin kurumlarının istihdam ilişkilerini adil ve dengeli bir tarzda düzenlemede sistemik başarısızlık gösterdiği ve genellikle emeğin çıkarlarını ihmal ettiği düşünülüyor.* Yatırımları çekmek ve elde tutmak için bölgeler arasındaki sıkı rekabet, sıklıkla mahalli otoritelerin emek standartlarını gevşetmesine yol açıyor. Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerini küçültüp, özel sektör istihdamını öncelemesi, işletme yöneticilerinin kendi ihtiyaçlarına en uygun endüstri ilişkileri sistemini kurmalarına çanak tutuyor. Ülkeye yabancı sermaye çekme amacıyla uygulanan politikalara nispetle emek ilişkilerinin düzenlenmesi daima ikinci planda kalmıştır. Yeni emek yasası çerçevesi, devlet kontrolünde idari bir yapıdan, işçilerin emeklerini emek piyasasında satan birer obje olarak algılandıkları ve yeniden örgütlendikleri bir sisteme dönüşmüştür. İşvereni ve bireysel işçiyi iş akdi bağlamında eşit sayan 1994 Emek Yasası, reform öncesi zihniyetle hareket eden işletme yönetimleri tarafından uygulanmamakta, mesela, yasada yer alan iş akdinin sonlandırılması ve değiştirilmesi işleminin istişare yoluyla eşitlik, gönüllülük ve anlaşma ilkelerine göre yapılacağı maddesi göz ardı edilmektedir.

2001'den Günümüze: Çin'in WTO'ya girmesi, ekonomik reformları daha da hızlandırdı, çeşitlendirilmiş ve segmentlere bölünmüş bir emek piyasasını ortaya çıkardı. İstihdam ilişkileri giderek karmaşıklaştı, beraberinde heterojen işgücü için farklı ücretler ve çalışma koşulları getirdi. Mevcut kurumsal çerçevenin, liberalleştirilen emek piyasasının sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı ortaya çıktı. Yaygın bir uygulama olarak işçi ücretlerinin ödenmemesi ve işçi haklarının sürekli ihlali, Çin emek piyasası düzenlemesinin son derecede sorunlu kaldığının göstergeleridir. Emek uyumsuzluklarının artma eğilimi, sıklıkla görülen spontan ani grevler ve özellikle özel sektör firmalarında ortaya çıkan işçi huzursuzlukları partiyi endişelendirdi. Hükümet, büyümenin ortaya çıkardığı yararların eşit olmayan dağılımı sorununa cevap vermek üzere geliştirdiği 'uyumlu toplum' politikasının kabul görmemesini, sosyal istikrara ve hükümetin siyasi meşruiyetine yönelik bir tehdit olarak algıladı. Bunun üzerine işçilerin hak ve çıkarlarının korunması, mevcut emek yasasının daha iyi açıklanması ve yasaya yeni ekler yapılması cihetine gidildi. Bu düzenlemelerle ilgili üç temel yasa yürürlüğe girdi: İş Sözleşmesi Yasası, İstihdamın Teşviki Yasası ve Emek Arabuluculuğu ve Tahkim Yasası. İş sözleşmesi yasası, Çin'in 225 milyonluk göçmen işçilerinin işletmelerdeki haklarını iyileştirmeyi ve esnek çalışan işgücünün iş güvenliğini güçlendirmeyi amaç edinmektedir. Bu durum işverene eksik ücret ödemesinin önlenmesi, işletmelerdeki sendikaların ve sendika temsilcilerinin haklarının genişletilmesi, firmalar yeniden yapılandırıldığında işçilerin başka bir birime aktarımı ve özel istihdam şirketi işçilerinin kullanımının düzenlenmesi gibi

yeni yükümlülükler getirmektedir. İş sözleşmesi yasası, 1994 tarihli emek yasasının bazı gediklerini de kapamaktadır. Örnek vermek gerekirse, iş akitlerinde daha ayrıntılı ve açık düzenlemeler yapılmıştır. İşverenlerden işçi ile tam zamanlı istihdam için 30 gün içinde yazılı bir sözleşme yapması istenmektedir. Bir yıllık istidamdan sonra sözleşmenin yapılmamış olması, söz konusu sözleşmeyi açık uçlu yani sabit süreli olmayan sözleşmeye dönüştürmektedir. Ayrıca iş sözleşmesi yasası, işçilerin deneme süresine belirli zaman kısıtlamaları getirmekte ve iki dönem sözleşme yenilemesinden sonra açık uçlu yani sabit süresiz istidam sağlamaktadır. Yasa, özel istihdam şirketindeki işçilerin istidamının hızla yayıldığını göz önüne alarak, istihdam şirketlerini düzenlemektedir. Özel istihdam şirketleriyle yapılan sözleşmelerde en az iki yıllık istihdam süresi koymakta ve bu tür şirketlerin lisanslanmasını ve kaydını zorunlu tutmaktadır. Bütün bu iyileştirmelere rağmen, toplam kurumsal yapı kanunun uygulanmasını güçleştiren önemli engeldir.

Emek Yasalarının Etkin Uygulanmasının Önündeki Engeller: Çin iş yasasının etkin bir şekilde icrası ve tatbiki, ülkenin hukukun üstünlüğüne dayalı bir yasal sisteme doğru geniş kapsamlı çabalarının bir göstergesi olmakla birlikte, *hükümet dairelerinde ve mahkemelerde hükmünü yürüten yolsuzluğun, Çin'in ekonomik ve yasal reformları önündeki en büyük engel olduğu genel kabul görmektedir.* Genel olarak, emek yasalarının uygulanmasındaki idari kaynaklar ciddi olarak kifayetsizdir. Mali kaynak ayrılmaksızın yasaları uygulamakla görevli mahalli idareler, yatırımlardan vergi geliri sağlamak ve istihdam yaratmak niyetiyle, yasaları uygulamada gönülsüz davranmaktadır. Bu durum özellikle yabancı yatırımları çekmek için rekabetçi baskı altında bulunan idareler için geçerlidir. *1979 yılından beri hükümetin karar alma gücünü alt birimlere dağıtması ile birlikte, mahalli hükümetler tarafından elde edilen büyük çaplı otorite, mahalli seviyelerdeki yolsuzluğun genel bir hal almasına ve yasanın hakkıyla uygulanamamasına yol açmıştır.* Çin'de emek yasasının icrasını üstlenen hukuki yapının önünde dört önemli engel bulunmaktadır: yasanın ayrıntılarındaki açıklar, etkisiz emek müfettişleri, uyuşmazlığı çözme mekanizmasındaki zayıflık ve işçi sendikalarının endüstri ilişkilerinde gözlemci ve arabulucu olarak rol alma imkânının sınırlı olması.

Tüm Çin İşçi Sendikaları Federasyonu (ACFTU): ACFTU'nun hükümet, firmalar ve işçiler arasında iletişim sağlama rolünü yeterince oynadığı söylenemez, çünkü Çin'de işçi sendikalarının işçilerin temsilcisi mi yoksa bir devlet dairesi mi olduğu açık değildir. Birbirleri ile rekabet eden ve resmi işçi sendikası yapısından bağımsız olan işletme sendikalarına yasa izin vermemektedir. Tepe örgüt olan ACFTU, Çin Komünist Partisinin otoritesi altında yer alan bir kurumdur. Devlet işçi sendikalarını işçilerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye, mesela, işverenlerin iş yasasına uyup uymadığını denetlemeye yönlendirdiğinde, mahalli parti yöneticileri yatırım ve iktisadi büyümeye odaklandığı için bu temel fikrin uygulamaya aktarılması kolay olmamaktadır. Halen geçerli olan uygulama,

tabandan gelen sendika temsilcilerinin parti tarafından atanması ve işletme yöneticilerinin de işçi sendikası temsilcisi pozisyonunda hizmet etme eğilinde olmasıdır. Çin işçi sendikalarının işçilerin temsilcisi olduğu kabul edilmiş olsaydı bile, işyeri uygulamalarını etkilemek için kendi yasal haklarını tam olarak kullanamayacaktı, çünkü ACFTU yasal süreçte görünür bir varlığa sahipken, işletme seviyesinde gücünü kullanmada etkin olamamıştır. Toplu pazarlık, hükümet ve ACFTU tarafından işyeri uyuşmazlıklarını çözen bir mekanizma olarak resmen teşvik edilse bile, işçilerin sürece katılımı zayıftır ve kollektif anlaşmalar ana sözleşmelerin karbon kopyasından ibarettir. Çin sendikalarının pazarlık gücü, grev hakkının anayasa ve mevzuatta yer almaması nedeniyle daha da sınırlandırılmıştır. Bu sınırlama işçi sendikalarının, işvereni yasalara uymaya zorlama gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Sendikalar genellikle işçilere pek az yasal danışmanlık hizmeti vermektedir. Bu danışmanlık hizmetleri diğer yasal yardım örgütleri ve emek sivil toplum kuruluşlarının verdiğiinden daha da azdır. Ulusal hükümetin desteği ile ACFTU, Wal-Mart ve McDonald's gibi çok uluslu şirketlerde örgütlenme ve sendikalaşma kampanyalarını desteklemektedir. Bununla birlikte ACFTU'nun Wal-Mart mağazalarındaki varlığı, Çin hükümeti ve sendikalarının göstermelik işlerinden birisidir. Tanınmış ABD çok uluslu şirketlerini kapsayan bu tür vakalar oldukça sınırlıdır. Sektöre daha küçük ve kamuoyunun dikkatini çekmeyen Asya menşeli şirketler hâkim olup onlar da sömürücü iş pratikleri izlemektedir. Aynı sömürücü muamele kamu iktisadi teşebbüslerinde de hâkimdir. Kamu iktisadi teşebbüslerindeki sendikalar, idare-parti karışımından oluşan ikili bir yönetim yapısına tabi olduğundan, sendikaların doğru temsil yetkisi ve örgütsel muhtariyeti soru işaretleri taşımaktadır. Çin işçi sendikalarını değerlendirirken, sendikaların içine gömülü bulunduğu kurumsal yapı dikkate alınmalıdır. Çin sendikacılığı, batı sendikacılığı ile aynı bakış açısı altında incelemez. Bununla birlikte, şirket yönetiminin gücünü dengeleyecek daha etkin bir emek piyasası kurumu geliştirmek için, sendikaların işçilerin gözündeki itibarsızlıklarının üstesinden gelmeleri ve mevcut yapı ve eylemlerin seviyesini yükseltmeleri gerekir. İşçi sendikalarının toplam konumları zayıf olmakla birlikte, sendikalar yine de işverenin hâkim olduğu bir ortamda işçi haklarını koruyacak yegâne örgüttür.

Sonuç olarak denilebilir ki Çin emek piyasasının dönüşümünde, arızalı kurumsal ve düzenleyici yapı, ülke için çok önemli iktisadi, sosyal ve siyasi sonuçlar doğurmaktadır. Artan ölçüde karmaşık bir emek piyasasında istihdam ilişkilerinin yüzleştiği sorunlar, Çin hükümetinin üstesinden gelmek zorunda olduğu meseleler arasındadır.

Emek Yasalarının Uygulanması: Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), işçi haklarının korunması amacıyla Çin'de yapılan yasal düzenlemeleri yararlı görmekle birlikte, bu yasaların uygulanmadığı noktasından hareketle aşağıdaki değerlendirmeleri yapmaktadır (FIDH, 2012, s.16-18, s.19-26): Son zamanlarda Çin'de emek alanında yapılan yasal düzenlemeler göreceli olarak

iyileşmekle birlikte; 1994 İş Yasası, 2007 Emek Sözleşme Yasası, 2001 İşçi Sendikaları Yasası, 2008 Emek Arbuluculuğu ve Tahkim Yasası ve 2010 Sosyal Sigorta Yasası uygulamada güçlüklerle karşılaşmaktadır. Çin'in işyerlerinde yapılan mülakatlarda işçilere kirli işlerin yaptırılması, örgütlenme özgürlüğünün, toplu pazarlığın ve sosyal diyalogun bulunmaması, minimum ücret, geçinebilecek düzeyde ücret, mesai dışı çalıştırma, emek sözleşmeleri, sosyal sigorta, yemek ve barınma, şirket işçileri ve deneme süresi, sağlık ve güvenlik alanlarındaki sorunlar, yasaların hakkıyla uygulanmadığının delilleridir.

İşçi Sendikaları ve İşçi Hakları: Qi ve Huang, Çin işçi sendikalarının işçilerin haklarını savunmadığını ileri sürmekte ve aşağıdaki değerlendirmeyi yapmaktadır (Qi ve Huang, 2016, s.84-90): ACFTU sendikalaşma ve uyuşmazlıkların çözümünde görünürde ilerleme kaydetmekle birlikte, işçilerin haklarının savunulması adına katedilecek daha uzun mesafeler bulunmaktadır. ACFTU'nun sağladığı ilerlemeler Çin'de emeğin mevcut koşullarını önemli ölçüde iyileştirmeyi başaramamıştır. Burada bazı hususlara dikkat etmek gerekir. İlk olarak, yüksek sendika yoğunluğu, sendikalar işçinin yanında yer almadıkça, daha fazla işçinin haklarının korunduğu anlamına gelmemektedir. Sendika üyeliği bir rakam oyunundan ibarettir. İkinci olarak, ACFTU, kâğıt üzerinde yüksek standartlı, yasa ve düzenlemeleri hakıyla uygulatabilecek yeterli güç, kaynak ve kabiliyete sahip olmadığı için, yeni emek yasalarını çıkarılması ve düzenlemelerin yapılması sadece ACFTU'nun imajının inşasına yardım etmektedir. Nihayet emek uyuşmazlıklarının çözümü, emek sorunlarının çözümünde tepkici bir yöntemdir. ACFTU'dan beklenen rol, aktif olarak, işçilerinin hoşnutsuzluklarına odaklanması ve emek ilişkilerindeki çatışmalardan kaçınmanın yollarını bulmasıdır. Hükümetin kısıtlamalarına rağmen son yıllarda emek sivil toplum örgütleri hızla çoğalmaktadır. Etkisiz işçi sendikalarından hayal kırıklığına uğrayan çoğu Çin işçisi, yardım için bu sivil toplum örgütlerine yönelmektedir. Genel olarak Çin'deki tabandan tavana olan iç ve uluslararası baskıların, işçi sendikalarını, işçi haklarına daha fazla koruma sağlama istikametinde davranmaya itmediğini göstermektedir. Çin Komünist Partisi ve hükümetinin işçi sendikalarını reforme edeceği ve kurumsal ve yönetsel engelleri ortadan kaldıracağı yönünde güçlü bir emare bulunmamaktadır. Çin işçi sendikalarının açmazı, Çin işçi sınıfının artan direnci ile birlikte varlığını sürdürmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Çin Karakterli Dünya Sisteminin İnşasında Çin İşçi Sınıfı

Çin karakterli dünya sisteminin inşasında Çin işçi sınıfı yabancı sermayeye kurban edilmiş ve Çin teoride kendisine ideolojik rehber edindiği sosyalizmden uygulamada vazgeçmiştir. Bu hususlar aşağıda ele alınmaktadır.

Çin İşçi Sınıfının Yabancı Sermayeye Kurban Edilmesi

Marxçı bilimsel sosyalizmde, komünist partisi sanayi işçisine dayanmaktadır. Rusya'daki Marxizm-Leninizm uygulaması komünist partinin dayanacağı ta-

bana sanayi işçisi yanında aydınları da ilave etmiştir. Sosyalizmin Çin'deki varyantı olan Marxism-Leninism-Mao Zedong düşüncesi, Rus uygulamasına ilave olarak köylülüğü de sisteme dâhil etmiştir. Buna göre Çin Komünist Partisi işçiler, aydınlar ve köylülerden oluşmaktadır. Çin'in sanayileşmesi ile birlikte kırdan kent merkezine akan köylüler Çin komünizminin işçi tabanını güçlendirmiştir.

Mao Zedong'un 1976 yılında ölümüyle birlikte yerine geçen pragmatik Çin liderleri, sosyalist ilkelere sadakatin Çin kalkınmasını geciktireceğini fark ederek, 1980'li yıllardan itibaren Çin'i küresel sisteme dahil etmek üzere serbest piyasa ekonomisine geçmişlerdir. Çin'in bu kararı, Maocu endüstri ilişkileri sisteminin yıkılmasına yol açmıştır. Yabancı sermayenin Çin'e çekilmesindeki stratejik araç, *ucuz işgücü* olarak belirlendiği için, Çin hükümetleri işçi sınıfının haklarını bilinçli olarak kısıtlamış, çatı işçi örgütü ACFTU ve bünyesindeki sendikaları devlet dairesi haline getirmiştir. Bu politikanın yarattığı emek huzursuzlukları, Çin'i yeni emek yasaları yapmaya zorlamış ise de kurumsal yapının amaca uygun olmaması nedeniyle de bu yasaların uygulanması bir dizi engelle karşılaşmıştır.

Çin'in iktisadi kalkınmasını dayandırdığı Neo-Merkantilizm başarılı olmuş, Xi Jinping yönetimindeki Çin, küreselleşmeden elde ettiği kazanımları kendi işçi sınıfıyla paylaşmak yerine Çin dünya sistemini kurmak üzere kullanmaya karar vermiştir. Çin işçi sınıfının yerli ve yabancı sermaye tarafından ağır şekilde sömürüldüğü ve Çin Dünya Sisteminin kuruluş sürecindeki asli yükü çektiği ifade edilebilir.

Çin'in De Jure Sosyalist İdeolojisinin De Facto Terk Edilmesi

Xi Jinping 19. Çin Komünist Partisi Kongresine yaptığı konuşmada aşağıdaki hususların altını önemle çizmektedir:

"Farkında olmalıyız ki Çin toplumunun yüz yüze geldiği temel çelişkinin evrimi, Çin'deki sosyalizmin mevcut aşaması hakkındaki değerlendirmemizi değiştirmemektedir... Ülkemizin halen ve uzun dönemde sosyalizmin başlangıç aşamasında olduğu gerçeği değişmemiştir. Dünyanın en büyük kalkınan ekonomisi olarak Çin'in uluslararası statüsü değişmemiştir. Partimiz bütünüyle ve tamamen ulusal bağlamımızın temel boyutunu netleştirmelidir ve işlerimizi bu çok önemli hakikate –sosyalizmin başlangıç aşamasında olduğumuz hakikatine- dayandırmalıdır" (Jinping, 2017, s.10).

"Partimiz tamamen farkındadır ki, ulusal canlanmayı gerçekleştirebilmek ve halkın arzusuna cevap vermek için, zamanın ruhunu takip etmek mecburiyetindeyiz ve reform yapma ve dışa açılma cesaretini göstermeliyiz. Bu farkındalık partinin ve halkın amaçlarını ilerletmek için kuvvetli bir itici güç oluşturacaktır. Partimiz halkı birleştirmiş ve reform ve dışa açılma büyük devrimini yürürlüğe koymada, *ülkemiz ve ulusal kalkınmamızın önündeki bütün ideolojik ve kurumsal engelleri kaldırmada* ve Çin karakterli sosyalizm yolunda ilerlemede onlara önderlik etmişti. Böylece Çin, zamanın ruhunu yakalamak üzere yoluna devam edebilmiştir" (Jinping, 2017, s.12).

Bu beyanların tercümesi şudur: Çin'in sosyalizmin temel ilkelerine bağlı kalması kendi iktisadi kalkınması için sorun teşkil etmektedir. Çin zaten sosyalist

sürecin başlangıç aşamasındadır ve sosyalist ilkelere sadakat ulusal kalkınma yolunda *ideolojik* bir engeldir. İktisaden kalkınmak ve küresel sistemde hegemon bir güç olabilmek için, Marxçı bilimsel sosyalizmi değil, Çin karakterli bir tür nasyonal sosyalizmi izlenmek daha uygundur (Bocutoğlu,2020, s.10) Çin, *de jure* olarak sosyalizmi benimsediğini ileri sürmekle birlikte *de facto* olarak sosyalizmi terk etmiştir. Çin Nasyonal Sosyalizminin temel hedefi olan Çin Rüyasını gerçekleştirmenin, yani Çin Dünya Sistemini kurmanın yükü, yabancı sermayeye feda edilen Çin işçi sınıfının sırtına bindirilmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu makalenin genel değerdendirilmesi ve ulaştığı sonuçlar aşağıda verilmektedir:

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılındaki kuruluşundan beri küresel bir güç olmayı hedeflemiştir. Mao Zedong'un benimsediği kalkınma stratejisinin bu amacı gerçekleştirmeye uygun olmadığı anlaşılınca Çin, 1980'li yıllardan itibaren küresel sisteme dâhil olmak amacıyla merkezi planlı ekonomisini, serbest piyasa ekonomisine dönüştürmüş ve 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne kabul edilmiştir.

Çin küreselleşmenin sonuçlarından yararlanmış ve dünyanın fabrikası haline gelmiştir. Bu süreçte serbest ticaret doktrini ile çelişmesine rağmen Çin, Çin karakteristikli bir Neo-Merkantilizm politikası gütmüştür. Çin Neo-Merkantilizminin ilkeleri; *Milliyetçilik ve Çinileştirme Politikası*, *Külçecilik (Bullionism) ve Sağlık Para Politikası*, *Pozitif Dış Ticaret Dengesi Politikası*, *Bilim ve Teknoloji Politikası: Tekno-Milliyetçilik*, *Stratejik Olarak Küresel Genişleme Politikası ve Nüfus Politikası*'dır. Çin Neo-Merkantilizmi nüfus politikası dışında klasik merkantilizmin bütün özelliklerini taşımaktadır. Çin, dünyanın bir numaralı neo-merkantilist ülkesidir. Çin, giriştiği mübadelelerde rekabetçi avantaj değil mutlak avantaj peşindedir.

Çin, Neo-Merkantilizm politikası ile dünyanın en fazla dış ticaret fazlasına ve döviz stokuna sahip ülkelerinden biri haline gelmiştir. Küreselleşmeden sağladığı bu ekonomik gücü, Çin Dünya Sisteminin kurulması için kullanmaktadır. Mevcut verilere göre Çin dünyanın iki numaralı iktisadi gücüdür ve Dünya Sistemi Teorisinin sınıflandırmasına göre merkez ve hegemon ülke konumundadır.

Merkez ülkeler arasındaki çatışmaların küresel ekonomiyi yıkma ihtimaline karşı Çin, kendi Çin Dünya Sistemini kurmaktadır. ABD bir kenara konmak üzere Çin, Asya-Pasifik'te bölgesel hegemonik güç ve Çin Dünya Sisteminin merkez ülkesidir. Çin Dünya Sisteminin çevresi batıda Yunanistan ve Akdeniz'den başlamakta ve Hint-Asya Pasifik bölgesinin uzak doğusuna kadar uzanmaktadır. Çevre devletler; 16 Orta ve Doğu Avrupa devletini, Kuzey ve Doğu kıyı Afrikasını, Arabistan yarımadasını, Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Okyanusya'yı kapsar. Çin'in merkezde yer aldığı Çin Dünya Sisteminde, Çin yegane merkez ülkedir ve diğerleri çevre veya yarı çevre ülkeleridir. Çin böylesine geniş bir çevreyi, tartışmalı "iç işlerine müdahale etmeme politikası" ile biraraya getirmektedir. Merkez-çevre ilişkileri bağlamında bu karışmama doktrininin uygulanması, Çin'in

ahlaki olmayan bir dış politika yürüttüğü, sömürücü ticaret anlaşmaları yaptığı ve yolsuzluğu teşvik ettiği gibi suçlamalarla yüzyüze kalmasına yol açmaktadır. Çin, bu suçlamaların farkındadır ve küresel güçler dünyasına yeni girdiğini ve karışmama/tarafsızlık politikasında kötü niyetinin bulunmadığını ileri sürerek kendini savunmaktadır.

Çin Komünist Partisi; Çin karakterli sosyalizmi, ileri teknoloji ve güçlü orduyu temel araç olarak kullanmak suretiyle, Çin Komünist Partisinin orijinal amacı ve görevi ve Çin'in milli dirilme rüyası olan Çin Dünya Sistemini gerçekleştirmeyi amaç edinmektedir. Tekno-merkantilist karakterli Made in China 2025, 2035 ve 2049 planları, Çin'i, Çin karakterli dünya sistemini kurmaya muktedir kılacak uzun dönemli planlamanın tarihi aşamalarının adıdır.

Çin piyasa ekonomisini kabul ederek, endüstri ilişkileri sistemini bu kabule göre yeniden düzenlemiş ve bu bağlamda 1994 İş Yasası, 2001 İşçi Sendikaları Yasası, 2007 Emek Sözleşme Yasası, 2008 Emek Arabuluculuğu ve Tahkim Yasası ve 2010 Sosyal Sigorta Yasasını çıkarmıştır. Çin'in ülkeye yabancı sermaye çekmede kullandığı en önemli araç ucuz işgücüdür. Bu yasaların tam olarak uygulanması işgücünü pahalı hale getireceği ve yabancı sermaye girişini engelleyeceği için, Çin Komünist Partisi ve Çin hükümetleri emeği koruyan yasaların uygulanmasını zımni olarak zayıflatmaktadır. Kâğıt üzerinde uluslararası standartları sağlayan emek yasaları, uygulamada hayal kırıklığı yaratmaktadır.

Çin'de sendikaların grev hakkı anayasadan çıkarılmıştır. Çin işçilerinin çatı örgütü olan ACFTU işçilerin temsilcisi değil, Çin Komünist Partisinin ve Çin hükümetlerinin bir dairesidir. Amacı işçilerin öfkesinin partiye ve hükümete yönelmesini engellemek ve onları sakinleştirmektir. Bu nedenle Çin işçi sınıfı sendikalara değil, emek konusunda duyarlı sivil toplum örgütlerine güvenmekte ve onlardan hukuki destek almaktadır.

Çin'in uyguladığı neo-merkantilist ekonomi politikaları ve Çin Dünya Sisteminin inşası, ucuz emek stratejisiyle işçi sınıfını yabancı ve yerli sermayeye kurban etmiştir. *Çin, küreselleşme yoluyla elde ettiği ekonomik gücü, işçi sınıfı ile paylaşmayı reddetmektedir.* Esasen Çin Xi Jinping döneminde, *de jure* olarak ifade ettiği sosyalizm davasından *de facto* olarak vaz geçmiştir. Çin, işçi sınıfına değil, Çin milletine dayanan ve etnik unsurların Çinlileştirilmesini esas alan Nasyonal Sosyalist bir politika benimsemiştir. Çin dünya sisteminin inşası, yabancı ve yerli sermaye tarafından ağır şekilde sömürülen Çin işçi sınıfının omuzları üzerinde yüklenmektedir.

KAYNAKÇA

Atkinson, R.D.,(2012). *Enough is enough: Confronting Chinese innovation mercantilism, the information technology and innovation foundation.* 25.09.2020 tarihinde <http://www2.itif.org/2012-enough-enough-chinese-mercantilism.pdf> adresinden erişilmiştir.

- Bilko, J., (2016). *An analysis of Chinese strategic advancement through the lens of world systems theory*. 25.09.2020 tarihinde https://www.cmc.edu/sites/default/files/keck/student/BilkoJ_Summer_Internship_Report_2016.pdf adresinden erişilmiştir.
- Bocutoğlu, E., (2020). Neo-Mercantilist principles in Xi Jinping's report at 19th CPC national congress. *International Online Conference on Social Sciences Researches, IOCSSR, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Avrasya University*, December 10-11, 2020, Trabzon. <https://iocssr.avrasya.edu.tr/>
- Bocutoğlu, E., (2019a). *İktisadi düşünceler tarihi*. 4. Bsm, Bursa: Ekin Yayınevi,
- Bocutoğlu, E., (2019b). Çin'in Orta ve Doğu Avrupa'daki 16+1 girişiminin politik ekonomisi. *International Conference on Eurasian Economies*. Magosa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- Bocutoğlu, E., (2017). Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" projesinin ekonomik ve jeopolitik sonuçları üzerine düşünceler. *International Conference on Eurasian Economies*, Bishkek, Kırgızistan. 30.10.2020 tarihinde <http://avekon.org/papers/1995.pdf> adresinden erişildi.
- Bocutoğlu, E., (2012), Krizin makro iktisadından makro iktisadın krizine: Eleştirel bir değerlendirme. *Discussion Paper*, No. 2012/106, Turkish Economic Association, Ankara. 21.09.2020 tarihinde <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/81689/1/730125211.pdf> adresinden erişildi.
- Ekelund, R.B. ve Hebert, R.F. (1990). *A history of economic theory and method*. The 3. bsm, McGraw-Hill Book Company.
- Encyclopedia Britannica. (t.y). *Mercantilism*. 15.09.2020 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/mercantilism> adresinden erişilmiştir.
- FIDH, (2012). China's workers are calling for change what role should brands play? In collaboration with China Labour Bulletin. 04.02.2021 tarihinde https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/CHN/INT_CESCR_CSS_CHN_16961_E.pdf adresinden erişilmiştir.
- Jinping, X., (2017). Secure a decisive victory in building a moderately prosperous society in all respects and strive for the great success of socialism with Chinese characteristics for a new era. *Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China* October 18, 2017. Report at 19th CPC National Congress, 18 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm 30.10.2020 tarihinde erişildi.
- Ma, H., Wu, X., Yan, L., Huang, Wub, H., Xiong, J. ve Zhanga, J., (2018). Strategic plan of made in China 2025 and its implementations. (Ma H.), *Analyzing the Impacts of Industry 4.0 in Modern Business Environments* içinde (s.1-23). IGI Global. ISBN13: 9781522534686
- Martinez-Vela, C.A., (2001). *World systems theory*. ESD.83 Fall 2001. <https://web.mit.edu/esd.83/www/notebook/WorldSystem.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Qi, D., Huang, J., (2016). *Chinese trade unions: Development and dilemmas*. https://www.researchgate.net/publication/306036094_Chinese_Trade_Unions_Development_and_Dilemmas 04.02.2021 tarihinde erişildi.

- Oser, J., ve Brue, L.S. (1988). *The evolution of economic thought*. 4th Ed, Harcourt Brace Jovanovich Publishers.
- Tan, CK. ve Kawate, I., (2020). *China aims to reach 'new level' of prosperity by 2035*. Nikkei Asia, <https://asia.nikkei.com/Politics/China-aims-to-reach-new-level-of-prosperity-by-2035> (02.11.2020 tarihinde erişildi)
- Yu, W.L.T., (2017). Neo-Mercantilist policy and China's rise as a global power. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 3(3), 1043-1073. [https://rpb115.nsysu.edu.tw/var/file/131/1131/img/2374/CCPS3\(3\)-Yu.pdf](https://rpb115.nsysu.edu.tw/var/file/131/1131/img/2374/CCPS3(3)-Yu.pdf) 30.10.2020 tarihinde erişildi.
- Wallerstein, M.I., (1980). *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy:1600-1750*. New York: Academic Press.
- Zou, M., (2011). *Chinese labour law at a critical point in history*. The University of Sydney. http://www.ilera-directory.org/15thworldcongress/files/papers/Track_4/Wed_W2_ZOU.pdf 19 Aralık 2020'de erişildi.